

Fogyasztói szerződésben alkalmazott választottbíróági kikötés tisztességtelenségét közérdekű perben is lehet vizsgálni [1959. évi IV. tv. (Ptk.) 209/A. § (2) bek., 209/B. §; 1979. évi 2. tvr. (Ptké.) 5. § a/ pont; 3/2013. PJE; 93/13/EGK irányelv 6. cikk (1) bek., 7. cikk (1), (2) bek.].

[1] Az alperes kereskedelmi bank pénzügyi tevékenységet végez. A bankszámlák vezetéséről, a betétgyűjtésről és a kapcsolódó szolgáltatásokról elnevezésű Üzletszabályzatát (továbbiakban: üzletszabályzat) több alkalommal módosította.

[2] A felperes keresetében - többek között - az alperes 2011. május 20-tól 2012. május 31-éig alkalmazott üzletszabályzata 34.5 pontjának, 2012. június 1-jétől alkalmazott üzletszabályzata 34.6 pontjának keresetben megjelölt szövegrészei érvénytelenségének megállapítását kérte a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 209. § (1), (4) bekezdése és 209/A. § (2) bekezdése alapján. A hivatkozott üzletszabályzati rendelkezések választottbíróági kikötést tartalmaznak.

[3] A felperes az elsőfokú eljárás során a 2013. május 17-én megtartott tárgyaláson bejelentette, hogy az alperes 2012. június 1-jétől alkalmazott üzletszabályzata 2013. május 2-án módosult. A módosított üzletszabályzat 34.6. pontja ugyancsak választottbíróági kikötést tartalmaz, de eltérően a korábban alkalmazott rendelkezésektől meghatározza azt a pertárgy értéket, amely felett a választottbíróági kikötés nem érvényesül. A felperes kiterjesztett keresetében ezen üzletszabályzati rendelkezés érvénytelenségének megállapítását is kérte.

[4] Az alperes ellenkérelme a kereset elutasítására irányult.

[5] Az elsőfokú bíróság a választottbíróági kikötést tartalmazó szerződéses rendelkezések tekintetében a keresetet elutasította.

[6] A felperes fellebbezése folytán eljáró másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletének fellebbezett rendelkezését helybenhagyta.

[7] A jogerős ítélet ellen előterjesztett felülvizsgálati kérelmében a felperes a választottbíróági kikötéssel kapcsolatos három üzletszabályzati rendelkezés tekintetében kérte a jogerős ítélet hatályon kívül helyezését, az elsőfokú ítélet megváltoztatását és keresetének helytadót, az érvénytelenséget megállapító határozat meghozatalát.

[8] Előadta, hogy a jogerős ítélet a Pp. 146. § (5) bekezdésének a) pontjába ütközik, mivel a felperes kereset kiterjesztése nem minősül keresetváltoztatásnak. Ezt a jogértelmezést támasztják alá a hatékony fogyasztóvédelemhez és a pergazdaságossághoz fűződő érdekek is.

[9] A másodfokú bíróság a Ptk. 209. § (1) bekezdésébe, illetve 209/B. § (1) bekezdésébe ütköző módon utasította el a vitatott üzletszabályzati rendelkezések tisztességtelenségének megállapítását.

[10] Vitatta, hogy a választottbíróági kikötés érvénytelenségének megállapítása iránti kereset mögött nem áll fogyasztói érdek, ami miatt az ügyészt nem illetné meg keresetindítási jog. Álláspontja szerint a vonatkozó jogszabályok az eljárási jellegű üzletszabályzati rendelkezések tisztességtelenségének vizsgálatát nem zárják ki. Közérdekű perben az ÁSZF rendelkezés tisztességtelenségének megállapítása nem zárja el a fogyasztót attól, hogy a per tárgyát képező ÁSZF rendelkezésére egy olyan perben, amelyben félként vesz részt ne hivatkozhasson.

[11] Utalt arra, hogy a Kúria Pfv.V.21.825/2013/6. számú ítéletében a választottbíróági kikötés tisztességtelenségét közérdekű perben már megállapította.

[12] Az alperes felülvizsgálati ellenkérelmet nem terjesztett elő.

[13] A Kúria a jogerős ítéletet a Pp. 275. § (2) bekezdése alapján a felülvizsgálati kérelem keretei között vizsgálta és azt az alább kifejtett indokolás mellett jogszabálysértőnek találta.

[14] A Kúria először azt vizsgálta, hogy tiltott keresetváltoztatásnak minősül-e az, ha közérdekű perben a felperes a keresetben megjelölt üzletszabályzati rendelkezésnek az elsőfokú eljárás során történt módosítását is az eljárás tárgyává teszi.

[15] A Kúria osztotta a felperes azon jogi álláspontját, hogy az adott tényállás mellett nem keresetváltoztatásra, hanem a kereset kiterjesztésére került sor, amelyet a Pp. egyetlen tételes szabálya sem tilt. Keresetváltoztatásra nem került sor, hiszen a felperes a per megindulásakor a per

tárgyává tett üzletszabályzati rendelkezések tekintetében előterjesztett keresetét nem módosította, azt kizárólag kiterjesztette a tisztességtelenség megítélése szempontjából nem eltérő tartalmú, épp a peres eljárás során hatályba lépett módosított üzletszabályzati rendelkezésre is. Ezen lehetőség elvitatása - az adott, fent részletezett tényállás mellett - nem áll összhangban a pergazdaságosság elvével, a hatékony fogyasztóvédelem érvényre juttatásának követelményével. Ellentétes álláspont elfogadása a perek számának emelkedéséhez, az érdemi döntés későbbi meghozatalához vezetne. A fenti jogértelmezés helytállóságát támasztja alá a 3/2011. (XII.12) PK vélemény 6. pontja is, amely azt rögzíti, hogy önmagában egy ÁSZF rendelkezés módosítása nem zárja ki, hogy a nem módosított ÁSZF rendelkezés tisztességtelenségét a bíróság vizsgálja.

[16] Mindezek alapján a jelen perben eljáró bíróságoknak a 2013. május 2-től alkalmazott módosítást is érdemben kellett volna elbírálniuk.

[17] A jelen perben mindhárom időállapotban tartalmilag azonos választottbírósági kikötés tisztességtelenségét kellett megítélni, és az első két időállapotot mindkét bíróság érdemben vizsgálta, elbírált, ezért a Kúria nem látta eljárásjogi akadályát annak, hogy a harmadik időállapottal kapcsolatban is a felülvizsgálati eljárás keretei között érdemi döntést hozzon.

[18] A Kúria vizsgálva a per tárgyává tett üzletszabályzati rendelkezések tisztességtelenségét az alábbiakra mutat rá.

[19] A Kúria egyetért a másodfokú bírósággal abban, hogy a Ptk. kétféle jogvédelmet biztosít a tisztességtelen általános szerződési feltételekkel szemben: a fogyasztók egyedileg is hivatkozhatnak saját perükben ezek érvénytelenségére, valamint az arra jogszabály által feljogosított jogalanyok által indított közérdekű keresetek is ezt a célt szolgálják. E két jogvédelmi funkciójú eljárás közötti leglényegesebb különbség az ítélet hatálya: amíg a fogyasztó által indított perben az ítélet inter partes jellegű, addig közérdekű perben az alperessel szerződő valamennyi fogyasztóra kiterjedő hatályú. Ezért téves a felülvizsgálati kérelemben kifejtett álláspont abban a körben, hogy a fogyasztó a közérdekű perben hozott, a választottbírósági kikötés érvénytelenségét megállapító ítélet ellenére ellenezheti a választottbírósági kikötés érvénytelenségének érvényesülését. Amennyiben azonban a fogyasztó és az alperes a közérdekű perben hozott, a választottbírósági kikötés tisztességtelenségét megállapító szerződési feltétel ellenére mégis a választottbíróság eljárását választaná, erre módja van alávetési nyilatkozattal. Ezen túlmenően fennáll a lehetősége annak, hogy a közérdekű perben a tisztességtelenséget megállapító ítélet ellenére a per a választottbíróság előtt folyjon, ha a választottbírósági kikötés nem általános szerződési feltételként, hanem egyedileg megtárgyalt kikötésként vált a szerződés részévé, amelynek tisztességtelensége nem vizsgálható.

[20] A Ptk. 209/B. § (1) bekezdése értelmében az általános szerződési feltételként a fogyasztói szerződés részévé váló tisztességtelen kikötés 209/A. § (2) bekezdése szerinti érvénytelenségének megállapítását a külön jogszabályban meghatározott szervezet is kérheti. Az 1978. évi 2. tvr. (a továbbiakban: Ptké.II.) 5. § a) pontja ilyen szervezatként határozza meg az ügyészt. Ezt megerősíti a 2011. évi CLXIII. tv. (a továbbiakban: Ütv.) 27. § (5) bekezdésének f) pontja, ami alapján törvény az ügyészt perindításra jogosíthatja fel különösen a magánszemélyek fogyasztói szerződése (általános szerződési feltételek) megtámadásával összefüggésben. Az Ütv. 27. § (6) bekezdése úgy rendelkezik, hogy az eljárás közérdekűségét vélelmezni kell, ha törvény az ügyészt perindításra jogosítja.

[21] A Kúria álláspontja szerint a másodfokú bíróság által is hivatkozott jogszabályi rendelkezésekből nem vezethető le az az álláspont, hogy a fogyasztók választottbírósági kikötés érvénytelenségének megállapítása iránt nem perelhetnek sikerrel, és ebből következően közérdekű per sem indítható az ilyen tartalmú üzletszabályzati rendelkezéssel szemben. A Kúria megítélése szerint a fogyasztó nincs elzárva attól, hogy az üzletszabályzatban rögzített választottbírósági kikötés tisztességtelenségének megállapítását kérje. Az eredményes keresetnek ilyen esetben az a jogkövetkezménye, hogy a fogyasztó és az üzletszabályzat alkalmazója közötti jogvita választottbíróság elé nem vihető, mivel a tisztességtelen választottbírósági kikötés az adott

fogyasztó és az üzletszabályzat alkalmazója közötti hatállyal az üzletszabályzathoz „kimetszésre” kerül, vagyis az adott fogyasztó és az üzletszabályzat alkalmazója közötti jogviszonyban nem érvényesül.

[22] Ahogyan a másodfokú bíróság is utalt rá, a 3/2013. PJE határozat általános jelleggel tisztességtelennek minősítette a fogyasztói szerződésekben az általános szerződési feltételben alapuló választottbírói kikötést. A hivatkozott PJE indokolása utal arra, hogy választottbírói kikötés a felek szerződésben alapuló döntése. A felek a szerződésükben a jogviszonyukra irányadó különböző tartalmú rendelkezéseket hozhatnak. A tisztességtelenség vizsgálata, az érvénytelenség megállapítása körében nincs olyan speciális szabályozás, amely különbséget tenne anyagi-, vagy eljárásjogi tartalmú szerződéses rendelkezés között. Egyedül az érvénytelenség jogkövetkezményei körében lehet lényeges az, hogy az ilyennek minősülő szerződéses rendelkezés milyen jogot, vagy kötelezettséget állapított meg a szerződő felek számára, s ezáltal mitől mentesül valamelyik fél. Közérdekű kereset esetén a Ptk.-ban szabályozott jogkövetkezmények az adott eljárásban nem kérhetők. Nem ért egyet a Kúria a másodfokú bírósággal abban, hogy közérdekű perben hozott kedvező ítélet esetén, a fogyasztónak szükségszerűen anyagi jogi igényének kell felmerülnie a szerződési feltételt alkalmazó féllel szemben. A Ptk. 209/B. § (3) bekezdése ezt lehetőséggént biztosítja a fogyasztók számára, mely szabály a közérdekű perben hozott ítéletnek az erga omnes hatályhoz hasonló jellegét támasztja alá és nem azt, hogy közérdekű per csak konkrét anyagi jogi igény kielégítése érdekében indítható.

[23] A Kúria nem értett egyet a másodfokú bíróság azon megállapításával sem, hogy a kereseti kérelem mögött nem áll közérdek, ezért az ügyészt a keresetindítási jog nem illeti meg.

[24] A Ptk. 209/B. § (1) bekezdése a 93/13/EGK irányelv (a továbbiakban: Fogyasztói Irányelv) 7. cikke (1) és (2) bekezdésével összefüggésben értelmezett 6. cikke (1) bekezdése jogharmonizációs követelményeinek megfelelően kialakított eljárást szabályoz (C-472/10. sz. Invitel ügy, 39. pont). Eszerint az eljárás célja a tisztességtelen szerződési feltételek alkalmazásának megszüntetése azzal az eredménnyel, hogy a tisztességtelen feltételek a nemzeti jogszabályok rendelkezései szerint ne jelentsenek kötelezettséget az alperessel szerződő egyetlen fogyasztó számára sem. Az eljárás mögött meghúzódó közérdek tehát nem egyszerűen a „fogyasztó érdeke”, hanem az az érdek, hogy a tisztességtelen szerződési feltételek alkalmazását megszüntessék. Az ügyész jelen perben nem más, egyedileg meghatározható személyek érdekeinek védelme céljából, hanem a közérdek védelmében indít pert. Ez a közérdek az egyes fogyasztók perlési jogosítványaitól vagy egyedi érdekeitől függetlenül megállapítható, így a magánautonómia vagy a rendelkezési jog sérelme nem merül fel.

[25] Ettől függetlenül a Kúria rámutat arra, hogy a közérdek érvényesítése jelen esetben a fogyasztók döntő többsége érdekeinek érvényesítését is jelenti, mert az Üzletszabályzatban foglalt választottbírói kikötés a rendes bírói út kizárásával a fogyasztót általában véve igényérvényesítési lehetőségeiben korlátozza. Elképzelhető olyan kivételes, atipikus eset, amikor a fogyasztó maga is jogvitájának választottbírói előtti rendezését kívánná. Ebben a szűk körben a felülvizsgálati kérelemmel érintett üzletszabályzati rendelkezések érvénytelenségének megállapítása a fogyasztó helyzetének terheesebbé válását eredményezheti. Ez azonban nem lehet akadálya a tisztességtelenség közérdekű perben történő megállapításának, mert a közérdekű perben - annak természetéből adódóan - nincsen lehetőség hipotetikus egyéni fogyasztói érdekek mérlegelésére. A közérdekű pertípus létrehozásával a jogalkotó a közérdek és az atipikus, egyéni fogyasztói érdekek közötti mérlegelést már elvégezte. A Kúria ehhez csak azt a megállapítást teheti hozzá, hogy a konkrét esetben az atipikus fogyasztó számára a választottbírói út igénybevétele a fentebb említett esetekben egyedi megállapodás alapján jogilag nem kizárt, és ez a megoldás a választottbírói eljárás természetéhez és rendeltetéséhez is jobban illeszkedik. A fogyasztók döntő többsége érdekeinek érvényesítésével járó társadalmi előnyök messze meghaladják az atipikus fogyasztó hipotetikus érdeksérelmét, amely a fentiek szerint orvosolható is.

[26] A 3/2013. PJE szerint a bíróság a választottbíróági kikötés tisztességtelenség miatti semmisségét csak akkor állapíthatja meg, ha a fogyasztó - a bíróság felhívására - arra hivatkozik. A PJE határozat a közérdekű per sajátosságai tekintetében nem foglalt állást. Az azonban egyértelmű, hogy a PJE határozat hivatkozott, a rendelkező részben szereplő eljárási szabálya közérdekű perben nem alkalmazható. Ha ezen eljárási rendelkezés érvényre juttatása közérdekű perben is következne a PJE határozatból, az azt eredményezné, hogy a jogegységi határozat egy speciális körben jogszabályi rendelkezés ellenére kizárná a közérdekű perindítást, ami sem a jogegységi határozatok általános funkciójával, sem a konkrét jogegységi határozat célkitűzéseivel nem egyeztethető össze.

[27] A közérdekű perindítás nem vált okafigyottá azzal, hogy a 3/2013. PJE általános jelleggel tisztességtelennnek minősítette a fogyasztói szerződésekben az általános szerződési feltételeken alapuló választottbíróági kikötést. Az az irányelvi és jogszabályi célkitűzés, hogy a tisztességtelen feltételek a nemzeti jogszabályok rendelkezései szerint ne jelentsenek kötelezettséget az alperessel szerződésben álló egyetlen fogyasztó számára sem, csak akkor valósulhat meg hatékonyan, ha a bíróság a közérdekű perben a tisztességtelen szerződési feltételek érvénytelenségét megállapítja. A 3/2013. PJE rendelkezései a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. tv. (Bsz.) 42.§ (1) bekezdése értelmében a bíróságokra nézve kötelezőek. Ez a rendelkezés pedig feltételezi, hogy a jogegységi határozatban foglaltak a bíróság előtt zajló eljárásokban - nem pedig közvetlenül, a felek viszonyaiban - érvényesülnek.

[28] A Kúria álláspontja szerint tehát az alperes üzletszabályzatában alkalmazott választottbíróági kikötés jelen közérdekű per tárgya lehet. A már hivatkozott 3/2013. PJE általános jelleggel döntötte el azt az anyagi jogi jogkérdést, hogy fogyasztói szerződésben tisztességtelen az általános szerződési feltétel alapján választottbíróági kikötés. Ez a megállapítás - összhangban a Kúria, felperes által hivatkozott Pfv.V.21.825/2013/6. sz. ítéletében kifejtettekkel - a jelen közérdekű perben eljáró bíróságokat is köti, ezért a perbeli választottbíróági kikötés mindhárom időállapotban tisztességtelen.

[29] A Ptk. 209/B. § szerinti közérdekű per tárgya olyan általános szerződési feltétel lehet, amely fogyasztói szerződés részévé vált, illetve amelyet fogyasztókkal történő szerződéskötés céljából határoztak meg és tettek hozzáférhetővé. Az alperes per tárgyává tett üzletszabályzatainak hatálya nem kizárólag a fogyasztó ügyfelekre terjed ki, ezért a Kúria az üzletszabályzati rendelkezések Ptk. 209/A. § (2) bekezdése szerinti, tisztességtelenség miatti érvénytelenségét csak az alperessel szerződő fogyasztókra kiterjedő hatállyal állapíthatta meg.

[30] A Kúria mindezekre figyelemmel a jogerős ítélet felülvizsgálati kérelemmel érintett rendelkezéseit a Pp. 275. § (4) bekezdése alapján hatályon kívül helyezte, e körben az elsőfokú bíróság ítéletét megváltoztatta és megállapította a vitatott üzletszabályzati rendelkezések tisztességtelenségét, egyben rendelkezett a Ptké.II. 5/B. §-a szerinti közlemény közzétételéről. (Kúria Gfv. VII.30.116/2015.)